

LÜSZISZ

(Steiger Kornél fordítása)

I. Az Akadémiáról mentem egyenest a Lükeion felé a városfalon kívüli úton, amely a fal mentén vezet. Mikor ahhoz a kapucskához értem, ahol a Panopsznak szentelt forrás ered, összetalálkoztam Hippothalésszal, Hierónümosz fiával, meg a paianiei Ktészipposzal és még néhány ifjúval, akik csoportba verődve álldogáltak. Ahogy a közelükbe értem, Hippothalész észrevett, és odakiáltott:

– Hová mégy, Szókratész? És honnan jössz?

– Az Akadémiáról megyek egyenest a Lükeionba – feleltem.

– Egyenest hozzánk gyere! – szólt. – Vagy nem térsz le az útról? Pedig érdemes ám!

– Mire célzol? – kérdeztem. – És kik azok ott veletek?

– Gyere csak – mutatott a városfallal szemközt egy elkerített helyre, amelynek nyitva állt az ajtaja.

– Itt időzünk mi is meg a többiek is. Sokan vannak és szépek.

– Miféle hely ez? És mivel töltitek az időt?

– Birkózóiskola – felelte. – Nemrég épült. Az időtöltés pedig többnyire beszélgetésből áll, amelyből szívesen részeltetnénk téged is.

– Helyesen cselekedtek. No és ki oktat benneteket?

– Barátod és tisztelőd, Mikkosz.

– Zeuszra is, nem jelentéktelen ember, hanem igen jó szofista!

– Akarsz-e hát követni – kérdezte –, hogy lásd, mi történik ott?

– Szívesen hallanám előbb, hová is lépek be. Aztán voltaképpen ki szép ott?

– Mindegyikünknek más tetszik, Szókratész – mondta ő.

– De neked melyikük tetszik, Hippothalészom? Erre felelj! – Elpirult, hogy rákérdeztem, én meg így folytattam: – Ó, Hierónümosz fia, Hippothalész, arra ne is felelj, hogy szereted-e valamelyiket. Hiszen tudom, nemcsak hogy szereted, de már messzire is jutottál e szerelemben. Én máskülönben hitvány semmirekellő vagyok, de valamelyik isteni adomány folytán gyorsan fölismerem, hogy ki szeret, és kit szeretnek.

Ennek hallatán még jobban elvörösödött, Ktészipposz pedig odaszólt neki:

– Hippothalész, kedves, hogy elpirulsz és vonakodsz tőle, hogy nevet említs Szókratésznek! De töltsön csak kis időt veled, kész gyötrelem lesz számára, annyit fogja hallani tőled. Nekünk már belesiketült a fülünk, Szókratész, és teljesen tele van Lüsziusz nevével. Hát még ha többet iszik a kelletténél! Akkor könnyen megtörténik, hogy álmunkból ébredve is Lüsziusz nevet véljük hallani.

Amit szóban ad elő, ha szörnyű is, nem túlságosan az. Hanem mikor a verseit meg az irományait zúdítja ránk! De a legrémesebb mégis az, amikor csudálatos hangon énekelni kezd a szeretőjéről, nekünk pedig türelmesen végig kell hallgatnunk. Most meg, hogy kérded őt, elpirul!

– Úgy tűnik, igencsak fiatal ez a Lüsziusz – szóltam. – Abból gondolom, hogy a neve nem hangzik ismerősnek.

– Nemigen emlegetik még a saját nevén – felelte –, hanem az apja után nevezik meg, mivel az apja nagyon ismert. Egyébként meg vagyok győződve, hogy látásból nem ismeretlen neked a fiú. Elég egyszer látnod, hogy fölismerd.

– Mondd csak, hogy kinek a gyereke! – kértem.

– Legidősebb fia az aixónéi Démokratésznek – mondta.

– Ez már igen, Hippothalész! – szóltam. – Milyen nemes és kitűnő szerelemre bukkantál. De most mutasd meg nekem, amit ezeknek már megmutattál, hogy lássam, vajon tudod-e, hogyan kell a szeretőnek beszélnie a szerelmeséről akkor, ha őhöz szól, és akkor, ha másokhoz beszél.

– Ugyan már, Szókratész – szólt –, te adsz arra, amit ez mond?

– Nocsak! – mondtam. – Tán még azt is tagadod, amit ő állított: hogy szerelmes vagy?

– Azt nem! – felelte. – De nem írok verseket és értekezéseket a szeretőmhöz.

– Ez nincs eszénél! – kiáltott Ktészipposz. – Csak mondja az ostobaságokat.

II. Így szóltam:

– Hippothalész, én nem a verseket akarom hallani és nem a dalt, amit a fiúhoz írtál, hanem a gondolkodásodra vagyok kíváncsi, hogy hogyan szólsz a szerelmesedhez.

– Ezt ő biztosan el fogja neked mondani – felelte –, mert pontosan tudja és emlékszik rá, hiszen mint maga mondja, ha engem hallgat, mindig elkábul.

– De el ám, szavamra – mondta Ktészipposz –, hiszen épp ez a nevetséges, Szókratész! A szeretője ugyan és megkülönböztetett figyelemmel van a fiú iránt, mégsem tud róla semmi olyan egyéni dolgot mondani, amit egy gyerek is el ne mondhatna. Hát nem nevetséges? Az egész város attól zeng, amit ez Démokratészről és a fiú nagyapjáról, Lüsziuszról meg az összes őseről versel és beszél: hogy milyen gazdagok voltak, micsoda ménesük volt, hogyan győztek a püthói, iszthmoszi és nemeai játékokon, négyes fogattal és lóháton. De még ennél

ósdibb dolgokat is! A minap Héraklész megvendéglését adta nekünk elő egy költeményben: hogyan látta vendégül Héraklészt mint rokonát az ősatya, aki Zeusznak és a nemzetségalapító

leányának volt sarja. Egyszóval ilyen és ehhez hasonló dolgokat, Szókratész, amiket az öreg nénék szoktak énekelni. És csak szónokol és dalol, bennünket meg arra kényszerít, hogy hallgassuk őt.

Ennek hallatán így szóltam:

– Ó, te nevetséges Hippothalész, hát dicshimnuszt költesz és énekelsz magadról, mielőtt még győztél volna?

– Nem magamról költöm én ezt, Szókratész és nem magamról énekelem – mondta.

– Azt te csak hiszed! – feleltem.

– Hát ez meg hogy lehet? – kérdezte. – Elsősorban reád vonatkoznak ezek az énekek – mondtam.

– Hiszen, ha megnyerted a fiút szeretődnek, és ilyen, amilyennek leírod, akkor neked válik díszedre mindaz, amit elmondasz és énekelsz; és rólad, a győztesről szól a dicshimnuszt, hogy ilyen szeretőre tettél szert. Ha viszont kerül téged, akkor minél nagyobb szabású a szeretődről dalolt himnuszt, annál nagyszerűbb az a szép és nemes, amitől megfosztottnak s ezért nevetségesnek tűnsz. Barátom, aki bölcs a szerelemben, nem dicséri, akit szeret, míg meg nem nyerte, mert tart a bizonytalan jövőtől. Aztán meg a szép fiúgyerekek, ha magasztalják és dicsérik őket, önhittséggel és göggel telnek el. Vagy te nem így gondolod?

– De bizony így – felelte.

– És ugye minél gögösebbek, annál nehezebben nyerhetők meg?

– Nyilván!

– No és mit gondolnál a vadászról, ha vadászat közben fölriasztaná a vadat és így megnehezítené elejtését?

– Világos, hogy ügyetlen az ilyen.

– Hát a beszéd meg az ének, ha nem megigéz, hanem elriaszt? Nagy tudatlanságra vall, nem igaz?

– Meghiszem azt!

– Hát csak ügyelj, Hippothalész, nehogy a verseid révén az összes efféle hibát elkövesd! Gondolom, arról, aki a verseivel önmagának árt, vonakodnál elismerni, hogy jó költő, ha egyszer kárára van saját magának.

– Bizony hogy vonakodnám – felelte –, hiszen nagy ostobaság volna az ilyesmi. Ezért is mondom el neked ezeket, Szókratész, hogy ha van valami ötleted, adj nekem tanácsot: miről beszéljessen és hogyan cselekedjék az ember, hogy kedves legyen a szeretője szemében?

III. – Ezt nem könnyű megmondani – feleltem. – De ha azon leszel, hogy beszédbe elegyedjék velem, talán meg tudom mutatni, miről kell beszélgetned vele ama szónokolás és éneklés helyett, amit a barátaid szerint te művelsz.

– Ez egyáltalán nem lesz nehéz – mondta. – Ha Ktészipposzal bejössz ide, leülsz és beszélgetni kezdesz, gondolom, ő is idejön. Módfellett szeret beszédeket hallgatni, Szókratész! És most, hogy a Hermész-ünnepet* tartják, egy csapatban vannak az ifjak és a fiúk. Odamegy majd hozzád. De ha mégsem, hát Ktészipposznak Menexenosz, az unokatestvére révén bizalmas barátja, mivel Menexenosznak ő a leghívebb társa. Hívja hát ez, ha nem jön ide magától!

– Ezt kell tennünk – mondtam. Magam mellé vettem Ktészipposzt és beléptem a birkózóiskolába. A többiek követtek bennünket. Ahogy beléptünk, ott találtuk a fiúkat. Az áldozatok befejeződtek már, s most kockáztak, valamennyien ünnepi díszben. A többség kint játszott az udvaron, némelyek a vetkőzőhelyiség sarkában páros-páratlanoztak egy csomó kockával, amelyeket kosárákból húztak elő. Többen körülállták őket. Lüsizisz köztük volt. Ott állt a fiúk és ifjak sorában, koszorúval ékesen; kitűnt közülük, s méltó volt nemcsak arra, hogy szépnek, de hogy szépnek s deréknek nevezzék. Félrehúzódva leültünk velük átellenben – ez nyugalmas hely volt – , és beszélgetni kezdtünk egymással. Lüsizisz körülöttünk járkált, gyakran odanézett, és látszott rajta, hogy szívesen csatlakozna, csak hogy még zavarban volt és nem mert egyedül odajönni. Ekkor lépett be az udvarból játék közben Menexenosz. Mikor meglátott engem és Ktészipposzt, odajött, hogy leüljön mellénk. Ahogy Lüsizisz ezt látta, a nyomába eredt és Menexenossal együtt mellénk ült. A többiek szintén odajöttek, így Hippothalész is. Mivel látta, hogy többen állnak ott, mögójük rejtőzve ott helyezkedett el, ahol, úgy vélte, Lüsizisz nem veszi észre, mert félt, hogy jelenléte megharagítaná. Így álldogált és figyelt. Menexenoszra pillantottam.

– Démophón fia, melyikőtök az idősebb? – kérdeztem.

– Ezen magunk is vitakoztunk – felelte.

– Azon is vitáztok, hogy melyikőtök származása nemesebb? – kérdeztem tovább.

– Hát persze – mondta.

– Meg azon, hogy melyiktek a szebbik? Mindketten elnevezték magukat.

– Azt nem is kérdezem, hogy melyikőtök a gazdagabb – folytattam –, hiszen barátok vagytok, ugye?

– Barátok vagyunk – felelték.

– A barátoknak pedig, mint mondani szokás, közös javaik vannak, ebben tehát nincs köztetek különbség, ha igaz az, amit a barátságokról mondtok.

Mindketten helyeseltek.

IV. Ezek után azt akartam megkérdezni, melyikük az igazságosabb és bölcsőbb. De közben odajött valaki és elvitte Menexenost azzal, hogy a tornamester hívatja. Gondoltam, a szertartás körül van valami dolga. Elment hát, én meg Lüsiziszt kérdezgettem tovább.

– Ugye, Lüsizisz, apád és anyád nagyon szeretnek téged?

– Bizony nagyon – felelte.

– Nyilván azt szeretnék, hogy te a lehető legboldogabb légy?

– Természetesen.

– Boldognak tartanál-e egy embert, aki szolgáskorban van és nem cselekedhet a kedve szerint?

– Bizony hogy nem tartanám annak – mondta.

– Nos, ha apád és anyád szeretnek téged és azt akarják, hogy boldog légy, nyilván minden módon elősegítik boldogulásodat.

– Így is tesznek.

– Hagyják tehát, hogy azt tedd, amit csak akarsz, nem korholnak és nem akadályoznak benne, hogy kedved szerint cselekedj.

– Dehogynem, Szókratész! Egy sereg dologtól visszatartanak.

– Hogy érted ezt? – kérdeztem. – Azt akarják, hogy boldog légy, és megakadályozzák, hogy a kedved szerint tégy? Mondd csak! Ha apád egyik kocsiját akarnád hajtani a versenyen, gyepplővel a kezében, nem engedné meg neked, hanem visszatartana?

– Bizony hogy nem engedné! Van apámnak kocsihajtója, aki bért kap.

– Mit nem mondasz! – szoltam. – Inkább bízzák egy béresre a lovak körüli tennivalókat, mint rád? És az még pénzt is kap érte?

– Miért ne? – mondta.

– De, gondolom, az öszvérfogat vezetését csak rád bíznák, s ha kedved támadna fogni a korbácsot és odavágni az öszvéreknek, hát engednék?

– Már hogy engednék?

– Nocsak – mondtam –, senki sem ütheti az öszvéreket?

– Dehogynem – felelte –, az öszvérhajcsár.

– Szolga a hajcsár, vagy szabad ember?

- Szolga – mondta.
- Úgy látszik, egy szolgát többre tartanak, mint téged, aki a fiuk vagy, és inkább rábízzák a tulajdonukat, mint terád, hagyják, hogy azt tegyen, amit akar, téged viszont megakadályoznak ebben? Egyet mondj még meg nekem! Azt megengedik-e, hogy önmagaddal rendelkez, vagy ezt sem bízzák rád?
- Már hogyan bíznák rám?
- Hanem felügyel rád valaki?
- Ez az ember itt, aki a nevelőm.
- Talán bizony ő is szolga?
- Hogyne – felelte –, a házunkhoz tartozik.
- Micsoda különös dolog – kiáltottam –, hogy egy szabad embert egy szolga vezessen! S hogyan vezet téged ez a nevelő?
- Elkísér az iskolába.
- És a tanítóid? Ugye azok is vezetnek?
- Hogyne, ők is.
- Ezt a sok parancsolót és vezetőt tehát szándékosan rendeli föléd az apád. De amikor hazamégy anyádhoz, ő csak megengedi, hogy azt tegy, amit akarsz, hiszen azt szeretné, hogy boldog légy, akár a gyapjával, akár a szövőszékével, amikor sző. Nem tart vissza, ha a szövőkerethez, az orsóhoz vagy bármely egyéb szövőszerszámbhoz akarsz nyúlni.
- Bizony, Szókratész – mondta nevetve –, nemcsak hogy visszatart, de el is lazsnakolna, ha hozzányúlnék ezekhez.
- Héraklészre is! – kiáltottam –, hát te semmi rosszaságot nem követsz el apáddal vagy anyáddal szemben?
- De nem ám! – felelte.
- V. – De miért akadályoznak oly rettenetesen abban, hogy boldog légy és azt tedd, amit akarsz? Miért nevelnek naphosszat arra, hogy szolgálj valakinek, egyszóval arra, hogy jóformán semmit se tehess kedved szerint? Ennélfogva láthatólag semmi hasznod nincs a vagyonodból, amely igen számottevő, sőt mindenki más inkább rendelkezik vele, mint te magad. És nemes származásod ellenére nem rendelkez a testeddel sem, arról is más gondoskodik és más ápolja. Magad pedig, Lüsizsz, semmivel sem rendelkez és nem tehetsz kedved szerint.
- Nem vagyok még felnőtt, Szókratész – mondta.

– Démokratész fia, én nem hiszem, hogy ez akadályozna téged. Gondolom, vannak dolgok, amelyeknek elintézésével apád és anyád téged bíz meg és nem várnak arra, amíg felnőtt leszel. Hiszen ha föl akarnak olvastatni vagy le akarnak íratni maguknak valamit, biztos vagyok benne, hogy ehhez a háziak közül elsőként téged hívnak. Nem így van?

– De igen.

– És nem rajtad áll, hogy ilyenkor azt a betűt írd le elsőnek és másodiknak, amelyiket akarsz? És a választásnak ugyanezzel a szabadságával rendelkezel a fölolvadás során. Aztán, gondolom, ha fogod a lantodat, sem apád, sem anyád nem gátol abban, hogy azt a húrt feszítsd meg vagy engedd lazábbra, amelyiket akarsz, és hogy az ujjaddal pendítsd meg vagy a pengetővel. Vagy akadályoznak ebben?

– Egyáltalán nem.

– Mi lehet az oka annak, Lüsizisz, hogy ezekben a dolgokban nem akadályoznak, azokban viszont, amelyekről az imént beszéltünk, igen?

– Gondolom, az – felelte –, hogy ezekhez értek, azokhoz meg nem.

– Nagyon jól mondtad, kiváló barátom! Nem az életkorod miatt vár még az apád azzal, hogy mindent rád bízjon. Ha egy szép napon úgy ítéli, hogy helyesebben gondolkodsz, mint ő, reád fogja bízni magát is és a dolgait is.

– Magam is így gondolom – felelte.

– Helyes – mondtam. – És mondd csak, a szomszédotok nem ugyanazon mércét alkalmazza reád, mint az apád? Mit gondolsz? Rád fogja-e bízni a gazdaságának vezetését, ha úgy ítéli, hogy te helyesebben gondolkodsz a gazdaság vezetésének kérdéseiben, vagy saját maga fogja intézni?

– Azt hiszem, rám bízza.

– No és az athéniak vajon nem téged fognak-e megbízni ügyeik intézésével, ha úgy látják, hogy a kellő módon gondolkodsz ezekről?

– De igen.

– Zeuszra is – folytattam –, hát a perzsa király? Vajon a legidősebb fiára, Ázsia leendő urára bízta a húsleves főzését, hogy azt hajigálja a levesbe, amit akar, vagy reánk, ha udvarához érkezvén bebizonyítjuk neki, hogy helyesebb elképzelésünk van a levesfőzésről?

– Nyilván ránk.

– És a fiúnak nem engedné, hogy bármit is rakjon a levesbe, nekünk viszont még azt is hagyná, hogy marokszámra szórjuk bele a sót, ha akarjuk.

- Persze.
 - Aztán ha valami baja volna a fiú szemének, vajon engedné-e, hogy az saját maga nyúljon a szeméhez, anélkül, hogy orvost hívna, vagy megakadályozná?
 - Megakadályozná.
 - Nekünk azonban, ha tudja, hogy jártasak vagyunk az orvostudományban, gondolom, még azt sem akadályozná meg, hogy a beteg szemet tágra feszítve hamut szórjunk belé, mert azt tartaná, hogy helyes az elgondolásunk.
 - Így igaz.
 - Jobban bízna tehát bennünk, mint önmagában vagy a fiában, valahányszor csak olyan dologról van szó, amelyhez vélhetőleg nála jobban értünk.
 - Szükségképpen így van, Szókratész – mondta.
- VI. – Így áll tehát a dolog, kedves Lüsizsz – folytattam. – Mindazon ügyekkel, amelyekben jártasakká váltunk, bennünket bíznak meg a görögök és a barbárok, férfiak és nők egyaránt. Úgy járunk el ezekben, ahogy akarunk és senki nem fogja szándékunkat akadályozni, sőt nemcsak hogy szabad kezet kapunk és másokon is uralkodunk, hanem ezek a dolgok a mieink lesznek, mivel nekünk lesz hasznunk belőlük. Az olyan dolgokban azonban, amelyekkel kapcsolatban nem tudjuk használni az eszünket, nem fogják ránk bízni, hogy azt tegyük, ami nekünk tetszik, hanem aki csak tudja, megakadályozza ezt. Nemcsak az idegenek, hanem az apánk és az anyánk is, s ha van, aki náluk közelebb áll hozzánk, úgy az is. Másoknak leszünk alárendelve ezekben az ügyekben, amelyek így idegenek lesznek számunkra, mivel semmi hasznunk nem származik belőlük. Egyetértesz benne, hogy ez így van?
- Egyetérték.
 - Barátjának fog-e benneteket bárki is tartani és fog-e szeretni olyan ügyekben, amelyekben haszontalanoknak bizonyulunk?
 - Semmiképpen!
 - Nos tehát, sem az apád téged, sem senki senki emberfiát nem szeret, amennyiben az haszontalan.
 - Látni való, hogy nem.
 - Így hát ha bölcs leszel, gyermekem, mindenki szeretni fog és jó kapcsolatban lesz veled, mert hasznos és jó ember leszel. Ha viszont nem, akkor egyáltalán senki nem fog szeretni, még az apád,

az anyád és a rokonaid sem. Lüsziisz, lehetséges-e emelkedetten gondolkodni olyasmiről, amiről még nincsenek gondolataink?

– Hogyan is volna lehetséges?

– Ha tehát tanítóra van szükséged, ez annak jele, hogy még nincs helyes gondolkodásod.

– Igaz.

– Emelkedett gondolkodású ember sem lehetsz, ha még híján vagy a gondolkodásnak?

– Zeuszra mondom, Szókratész, úgy látom, nem. VII. Amikor ezt meghallottam, ránéztem Hippothalészra, és kis híján hibát követtem el. Felötlött bennem ugyanis, hogy odaszólok neki: Hippothalész, így kell beszélgetni a szeretőddel, rá kell pirítani és úgy intézni a dolgot, hogy meghunyászkodjék, nem pedig fölfuvalkodottságra nevelni és elkényeztetni, ahogy te csinálod. De amikor rápillantottam és láttam, mennyire küszködik magával és micsoda zavarban van a beszédemtől, visszaemlékeztem rá, hogy amikor odaállt, akkor el akart bújni Lüsziisz elől. Erőt vettem magamon, és nem szóltam egy szót sem. Közben visszatért Menexenosz és leült Lüsziisz mellé, ahonnan az imént kelt föl. Lüsziisz meg, gyerekes kedveskedéssel, lopva, hogy Menexenosz észre ne vegye, halkán így szólt hozzám:

– Szókratész, amit mondtál nekem, mondd el Menexenosznak is.

Így feleltem:

– Ezt majd elmondod neki te, Lüsziisz, hiszen nagyon odafigyeltél.

– Oda bizony – válaszolt.

– Próbáld meg a lehető leghívebben emlékezetedbe idézni, hogy érthetően el tudj mondani mindent. Ha pedig valamit elfelejtettél, kérdezd meg tőlem, ha legközelebb találkozunk.

– Biztosíthatlak, Szókratész, hogy ezt fogom tenni. De beszéljess vele valami másról, hogy én is halljam, amíg el nem érkezik a hazatérés ideje.

– Meg kell tennem, ha kérsz rá – mondtam. – De készülj föl rá, hogy segítségemre siess, ha Menexenosz cáfolni kezd. Tudod, milyen elszánt vitázó!

– Bizony nagyon is az. Ezért is szeretném, ha beszélgetnél vele.

– Hogy nevetségessé váljak? – kérdeztem.

– Dehogyan! Azért, hogy megzabolázd.

– De hogyan? Nem lesz könnyű dolog, mert rendkívüli ember. Ktészipposz tanítványa. És nem látod? Maga Ktészipposz is jelen van.

– Ne törődj semmivel, Szókratész, hanem kezdj vele beszélgetni.

– Beszéljünk hát – mondtam.

VIII. Amint így magunk közt beszélgettünk, Ktészipposz odafordult hozzánk:

– Miért, hogy csak egymást szórakoztatjátok és bennünket nem részesítették a beszélgetésben?

– De bizony hogy részt kell benne venniük – szoltam. – Ez a barátunk nem ért valamit abból, amit elmondtam, de az a véleménye, hogy Menexenosz ismeri a kérdést, és most azon van, hogy kérdezzem meg őt.

– És miért nem kérdezed meg?

– Éppen most fogom – feleltem. – Válaszolj nekem, Menexenosz, arra, amit kérdezek. Létezik a birtoklásnak egy fajtája, amelyre gyermekkorom óta úgy vágyódom, ahogy mások valami egyébre szoktak. Hiszen az egyik ember lovak birtoklására vágyik, a másik kutyák, megint másik aranykincs vagy dicsőség birtoklására. Én ezekkel a dolgokkal szemben közömbös vagyok, de módfelett vágyom arra, hogy barátaim legyenek, és jobb szeretnék egy jó baráttra szert tenni, mint a világ legjobb fűrjére vagy kakasára. Szavamra, még egy kutyánál vagy lónál is jobban! A kutyára esküszöm, a Dareiosz aranyánál szívesebben és jóval előbb fogadnék el egy barátot – szívesebben, mint Dareioszt magát, ennyire barátságkedvelő vagyok. Ahogy elnézlek benneteket, téged és Lüsizst, meg vagyok rendülve és boldognak tartalak benneteket, hogy ilyen fiatalon gyorsan és könnyedén tettetek szert ekkora kincsre, s te őt szerezted meg gyorsan és biztosan barátodnak, ő meg téged. Én olyan távol vagyok e kincstől, hogy nem is tudom, hogyan lesz az egyik ember a másiknak barátja. Tőled akarom ezt megkérdezni, mivel járatos vagy a dologban.

IX. Válaszolj nekem: ha valaki valakit szeret, kettejük közül melyik lesz a másiknak a barátja? A szerető a szeretett emberé, vagy emez a szeretőé? Vagy pedig nincs köztük különbség?

– Szerintem semmi különbség sincs köztük – felelte.

– Hogy gondolod? – kérdeztem. – Mindketten barátai egymásnak, jóllehet csupán az egyik szereti a másikat?

– Így gondolom.

– No és nem fordulhat elő, hogy a szeretőt nem szeretik viszont?

– De igen.

– Tehát az is megeshetik, hogy a szerető – gyűlölet tárgya. Ez bizony gyakran megtörténik férfiakkal, akik fiúkhöz vonzódnak. Ők nagyon szeretnek, de úgy érzik, nem szeretik őket viszont, vagy éppen gyűlölik is. Vagy úgy gondolod, ez nem igaz?

– De nagyon is igaz.

- Márpedig ilyenkor az egyik szeret, a másikat meg szeretik.
- Igen.
- És vajon melyik a barátja a másiknak? A szerető a szeretett emberé, akár viszontszereti az, akár gyűlöli, vagy pedig a szeretett ember a szeretőé? Vagy az ilyen esetben egyikük sem barátja a másiknak, ha nem szeretik kölcsönösen egymást?
- Úgy tűnik, egyikük sem.
- Most tehát másként látjuk a kérdést, mint az imént. Akkor ugyanis azt tartottuk, hogy ha az egyik szereti a másikat, mindketten barátok. Most pedig úgy látjuk, ha nem szeretik kölcsönösen egymást, egyikük sem barátja a másiknak.
- Így látjuk – felelte.
- A szerető sem barátja annak, akit ő szeret ugyan, de az nem szereti viszont.
- Úgy látszik, nem.
- Tehát nem lókedvelők azok, akiket a lovak nem szeretnek viszont? És nem kedvelői a fürjeknek, kutyáknak, bornak, tornának? És nem bölcsességszeretők, akiket nem szeret viszont a bölcsesség? Vagy mindenki szereti ugyan ezeket a dolgokat, de nem barátaik nekik? És hazudik a költő, amikor így beszél: „Boldog, kinek barátai fiai, s a hasítatlan patájú lovak meg a vadászkutyák s a messzi földön lakó idegen.”*
- Nem hinném, hogy hazudik.
- Hanem úgy látod, igazat mond?
- Igen.
- A szeretett lény tehát kedves a szerető számára, Menexenosz, akár szereti őt, akár gyűlöli. Például az újszülött gyerekek, akik még nem képesek a szeretetre, sőt gyűlölködnek, ha az anyjuk vagy az apjuk megfegyelmezi őket, mégis, még ha gyűlölnék is, ebben az életkorban a legkedvesebbek szüleik számára.
- Magam is úgy látom – felelte –, hogy ez így van.
- Ebből az érvből kitetszik, hogy nem az a barát, aki szeret, hanem akit szeretnek.
- Úgy látszik.
- És az az ellenség, akit gyűlölnék, nem pedig, aki gyűlöl.
- Látni való.
- Sokan vannak tehát, akiket az ellenségeik szeretnek és gyűlölnék a barátaik, akik az ellenségeiknek barátaik és barátaiknak ellenségeik – ha igaz az, hogy az a barát, akit szeretnek,

nem pedig, aki szeret. Márpedig ez jókora képtelenség, kedves barátom – vagy még inkább lehetetlenségnek nevezném, hogy valaki ellensége legyen a barátjának és barátja az ellenségének.

– Nekem úgy tetszik, Szókratész, ez így igaz, ahogy mondod.

– Márpedig, ha ez lehetetlen, akkor aki szeret, az barátja annak, akit szeret.

– Úgy látszik.

– Tehát aki gyűlöl, az az ellensége annak, akit gyűlöl.

– Szükségképpen.

– Ugye ezzel szükségképpen együtt jár, hogy el kell fogadnunk azt, amit az imént mondtunk: az ember gyakran barátja annak, aki nem barátja, sőt nemritkán ellensége neki, ha olyasvalakit szeret, aki őt nem szereti, vagy olyat szeret, aki gyűlöl őt. Gyakran pedig ellensége olyan valakinek, aki neki nem ellensége, sőt barátja – ha olyat gyűlöl, aki őt nem gyűlöl, vagy olyat gyűlöl, aki szereti őt.

– Úgy látszik – mondta.

– Mihez kezdjünk azzal az eredménnyel, hogy sem azok nem barátok, akik szeretnek, sem akiket szeretnek, sem akik szeretnek és egyidejűleg őket is szeretik, hanem más, ezeknek a körén kívülálló emberekről állítjuk majd, hogy barátai egymásnak?

– Zeuszra mondom, Szókratész, erre nem tudok semmi megoldást.

– Egészen helytelen tehát a vizsgálódásunk, Menexenosz? – kérdeztem.

– Én úgy látom, Szókratész, igen – szolt közbe Lüsziusz, és ahogy kimondta, elpirult. Úgy láttam, akaratlanul kicsúszott a száján, mivel nagyon erősen figyelt a beszédre. Világosan látszott, hogy mindig így van ezzel, ha hallgat valamit.

X. Így aztán, mivel azt akartam, hogy Menexenosz pihenjen, és nagyon tetszett nekem, hogy emez így szereti a bölcsességet, fordítottam egyet a beszéden, és Lüsziuszhoz intéztem a szót.

– Azt hiszem, Lüsziusz, igazad van abban, hogy ha helyesen vizsgálódnánk, nem tévelyegnénk ennyit. Ne is menjünk tovább ebben az irányban. Nekem a kutatás olybá tűnik, mint egy nehezen járható út. Szerintem arra kell mennünk, amerre az imént fordultunk: a költők nyomán járva, hiszen ők számunkra mintegy atyái és vezérei a bölcsességnek. Ők beszélnek a barátokról és nem jelentéktelen módon nyilatkoznak arról, hogy hol akadunk rájuk. Azt mondják, az isten teszi barátokká az embereket, egymáshoz vezérelvén őket. Azt hiszem, valahogyan így beszélnek erről: hát csak a fajtájához küld mindenkit az isten,*

és őket ismerteti meg egymással. Vagy nem találkoztál még ezekkel a szavakkal?

– De igen – felelte.

– És ugye kiváló bölcsek írásaiban is találkozta azzal a mondással, hogy a hasonló a hasonlónak szükségképpen barátja. Ezek azok a bölcsek, akik a természetről és a világmindenségről beszélgettek és írtak.

– Igaz – mondta.

– No és helyesen szóltak? – kérdeztem.

– Talán igen – felelte.

– Talán félig igen, talán teljesen – folytattam –, csak hogy mi nem értjük. Mert mi úgy látjuk, hogy egy hitvány ember annál inkább ellenségévé válik egy másik hitványnak, minél közelebb kerül hozzá és minél többet érintkezik vele. Hiszen igazságtalanul cselekszik, és lehetetlenség, hogy aki igazságtalanságot művel és aki ezt elszenved, azok barátok legyenek. Nem így van?

– De igen – felelte.

– Ennyiben tehát a mondásnak az egyik fele nem igaz, ha a hitványak hasonlók egymáshoz.

– Így van.

– Azt hiszem, ők azt mondják, hogy a jók hasonlóak és barátai egymásnak, a hitványak azonban, mint ezt szokás is mondani róluk, még önmagukhoz sem hasonlóak, hanem esztelenek és állhatatlanok. Ami pedig önmagához sem hasonló, saját magától is különbözik, az bajosan lehetne hasonló máshoz és barátja másnak. Te nem így látod?

– De igen – felelte.

– Szerintem erre céloztak, barátom, akik azt mondták, hogy a hasonló a hasonlónak barátja! Egyedül a jó az, aki barátja a jónak, a hitvány ember azonban sem a jóval, sem a hitvánnyal soha nem kerül igaz barátságba. Szerinted is így van?

Bólintott.

– Most már tehát tudjuk, kik a barátok: az érvünk megmutatta, hogy a jó emberek azok.

– Teljesen így látom – felelte.

XI. – Magam is – mondtam –, bár látok benne egy bizonyos nehézséget. Zeuszra is, lássuk csak, mit tartok benne gyanúsnak. A hasonló – abban a tekintetben, amelyben hasonló – barátja a hasonlónak. Vajon egyúttal hasznos is a számára? Inkább így fogalmazok: vajon a hasonló a hasonlónak képes-e olyan hasznot hajtani vagy kárt okozni, amit magamagának nem? Vagy mi az a hatás, amit a másik gyakorol rá, de amit önmagával szemben nem tud kifejezni? Az ilyenek

hogyan is szerethetnék egymást, ha semmiféle kölcsönös segítséget nem nyújthatnak egymásnak?
Vagy nyújthatnak?

– Nem.

– De ha nem szeretik egymást, hogyan lehetnek barátok?

– Sehogyan.

– Vagyis a hasonló nem barátja a hasonlónak? És a jó ember a jónak abban a tekintetben barátja, hogy jó, nem pedig abban, hogy hasonló?

– Bizonyára.

– Hogyhogy? Hát nem úgy van, hogy a jó abban a vonatkozásban, amelyben jó, elegendő önmagának?

– De igen.

– Ámde az elegendőnek – elegendősége folytán – nincs szüksége senkire!

– Hogyan is volna?

– Akinek pedig nincs szüksége senkire, az nem is szeret senkit.

– Nem bizony.

– Aki nem szeret senkit, baráti érzelmeket sem táplál senki iránt.

– Nemigen.

– Aki nincs baráti érzéssel senki iránt, nem is barát.

– Nem úgy fest a dolog.

– Eleve hogyan lehetnének a jók a jónak barátai, ha még távollétükben sem vágyódnak egymás iránt – ha külön vannak egymástól, akkor is elegendőek önmaguk számára, és ha együtt vannak, akkor sem látják egymásnak hasznát. Lehetséges-e az, hogy ilyen emberek nagyra tartásák egymást?

– Nem lehetséges.

– Barátok sem lehetnek, ha egyszer nem tartják nagyra egymást.

– Így igaz.

XII. – Figyeld csak, Lüsizisz, mennyire eltértünk eredeti irányunktól! Vajon nem tévedtünk-e el teljesen?

– Hogyan? – kérdezte.

– Hallottam egyszer valakitől, és most az imént eszembe jutott, hogy a hasonló a hasonlóval és a jók a jókkal a legellenségesebb viszonyban vannak. Aki mondta, Hésziodosz tanúságára hivatkozott, aki szerint

... féltékeny az ácsra az ács, fazekas fazekasra, koldus a koldus irigye*

és mint mondta, az összes többenél is ez a helyzet. A leghasonlóbbak telnek el egymás iránt a legnagyobb irigységgel, gyűlölettel és féltékenységgel, a leghasonlótlanabbak pedig szeretettel. Hiszen a szegény a gazdaghoz, gyöngye az erőshöz, beteg az orvoshoz kénytelen szeretettel fordulni a segítség végett. És mindenki, aki híján van a szakértelemnek, szívesen és szeretettel fordul a szakértőhöz. Még ki is terjesztette tételének érvényét. Azt állította, hogy a hasonló a hasonlóknak semmiképpen nem barátja, hanem éppen ellenkezőleg: a legellentétesebbek barátkoznak egymással a leginkább. Minden egyes dolog a saját ellentétére vágyik, nem pedig a hozzá hasonlóra. Hiszen a száraz nedvesre vágyik, a hideg melegre, a keserű édesre, az éles tompára, az üres arra, hogy megteljék, a teli meg hogy kiürüljön, s a többi is ugyenezen elv szerint. Az ellentét ugyanis tápláléka ellentétének, míg a hasonlóknak a hasonlóból viszont semmi haszna sincs. Meg kell mondanom, barátom, hogy ez az érv igen elmésnek tűnt számomra, mert helyesen lett mondva. Hát ti hogyan vélekedtek felőle?

– Ahogy így hallgatom – mondta Menexenosz –, igen jó.

– Mondjuk ki tehát, hogy az ellentétes leginkább ellentétének barátja?

– Okvetlenül.

– Legyen hát! – mondtam. – De nem szokatlan ez, Menexenosz? Nem fognak rögtön boldogan ránk rontani ezek a roppant bölcs emberek, az ellentmondás mesterei, hogy számon kérjék tőlünk: vajon a gyűlölet nem ellentétes a barátsággal? Nekik azután mit feleljünk? Vagy nem kell-e elismernünk, hogy helyesen beszélnek?

– Szükségképpen.

– Nos – kérdik majd –, vajon az ellenség a barát barátja, vagy a barát az ellenségé?

– Egyik sem – felelte.

– És az igazságos az igazságtalannak, a mértékletes a fegyelmezetlennek, vagy a jó a hitványnak barátja-e?

– Szerintem nem az.

– Márpedig ha ellentétes voltánál fogva volna valami kedves – folytattam –, akkor szükségképpen ezek is kedvesek volnának.

– Ez szükségszerű.

– Nem barátja tehát sem a hasonló a hasonlóknak, sem az ellentétes az ellentétesnek.

– Úgy látszik, nem.

XIII. – De vizsgáljuk meg még a következőt is! Nem ott tévesztjük-e el nagyon a dolgot, hogy a szeretetre méltó valójában nem ezek közé tartozik, hanem olyasmi, ami sem nem jó, sem nem hitvány, s ily módon néha barátja a jónak.

– Hogy gondolod? – kérdezte.

– Zeuszra mondom – feleltem –, magam sem tudom. Meg vagyok zavarodva a fejtegetés zsákutcájától, és azt gyanítom, hogy – ahogy a régi mondás tartja – a szép az, ami baráti érzéseket kelt. Valami lágy, sima és fényes dologhoz hasonlít. Ezért siklik és illan el előlünk, mert ilyen. Én azt állítom, hogy a jó: szép. Te nem így gondolod?

– De igen.

– Látnok módjára szólva azt mondom tehát, hogy a szépnek és a jónak barátja sem nem jó, sem nem szép. Halljad hát, mire gondolok, amikor ezt a látnoki kijelentést teszem. Szerintem háromfajta létezik: a jó, a rossz és az, ami sem nem jó, sem nem rossz. Szerinted hogy van ez?

– Szerintem is így – felelte.

– És sem a jó a jónak, sem a rossz a rossznak, sem a jó a rossznak nem barátja, ahogyan ezt az iménti érvünk sem engedte meg. Az a lehetőség marad, hogy ha valaki valakinek barátja, akkor a sem nem jó, sem nem rossz a barátja vagy a jónak, vagy annak, aki olyan, mint ő. Hiszen a rossznak nem lehet ő barátja.

– Így igaz.

– Azt is mondtuk az előbb, hogy a hasonló nem lehet a hasonlóknak barátja, ugye?

– Igen.

– Tehát a sem nem jó, sem nem rossz nem lesz barátja annak, aki olyan, mint ő.

– Látható, hogy nem.

– Ebből az következik, hogy egyedül a jónak van barátja, és egyedül a sem nem jó, sem nem rossz az, aki neki barátja.

– Látni való, hogy szükségképpen így van.

XIV. – No, fiúk – mondtam –, vajon helyes úton vezetnek-e tovább bennünket állításaink? Ha az egészséges emberi testet vennénk szemügyre, azt találnánk, hogy számára az orvostudomány sem

nem szükséges, sem nem hasznos. Állapota ugyanis kielégítő, és az orvos nem barátja egyetlen egészséges embernek sem, mivel az illető egészséges, ugye?

– Igen.

– Hanem a beteg az, aki – éppen betegsége folytán – baráti érzéssel van az orvos iránt.

– Így van.

– Mármost a betegség rossz, az orvostudomány pedig hasznos és jó.

– Igen.

– A test pedig – mint test – sem nem jó, sem nem rossz.

– Úgy van.

– Így hát a test a betegség miatt kénytelen az orvostudományt kedvelni és szeretni.

– Úgy látom, igen.

– Az történik tehát, hogy a sem nem rossz, sem nem jó barátja lesz a jónak a rossz jelenléte miatt.

– Láthatólag így van.

– De világos, hogy azt megelőzően lett barátjává, mielőtt a rossz hatására, amelyet birtokol, maga is rosszá vált volna. Hiszen ha már maga is rossz, nem vágyódik a jó iránt és nem barátja. Lehetetlennek mondtuk ugyanis, hogy a rossz barátja legyen a jónak.

– Lehetetlen is!

– Figyeljétek csak, amit mondok! Azt állítom, hogy

némely dolgok maguk is olyanokká válnak, mint amilyen az, ami jelen van bennük, mások ellenben nem válnak olyanokká. Ha például valaki egy bizonyos színnel akar valamit bekenni, a színezőanyag jelen lesz a színezett felületen.

– Okvetlenül.

– A befestett felület tehát ugyanolyan színű lesz, amilyen a rajta jelenlevő festék.

– Ezt nem értem – mondta.

– A következőképpen gondold el! – mondtam. – Ha valaki a te szőke hajadat ónfestéssel bekenné, akkor az valóban fehér lenne, vagy annak látszanék csupán?

– Annak látszanék – felelte.

– A hajadon azonban jelen volna a fehérség!

– Igen.

– Mindazonáltal semmivel sem volna fehérebb, mint amilyen most, hanem – jóllehet jelen volna rajta a fehérség – nem volna sem fehér, sem fekete.

- Így igaz.
- De már ha az öregségtől lesz ilyen színű, barátom, akkor olyanná válik, amilyen a benne jelenlevő: a fehérnek jelenléte révén lesz fehérre.
- Hogyne!
- Nos, éppen ezt kérdezem most: hogy ha valami valamin jelen van, vajon a birtokló ugyanolyan lesz-e, mint az, ami jelen van rajta? Vagy az a helyzet, hogy ha bizonyos módon van jelen, akkor olyan lesz, ha meg más módon, akkor nem?
- Inkább ez utóbbi – mondta.
- És az, ami sem nem rossz, sem nem jó, a rossz jelenlétében némelykor nem válik rosszra, máskor meg azzá válik.
- Teljesen így van.
- És ugye, amikor nem rossz, jóllehet a rossz jelen van benne, akkor maga ez a jelenlét fölébreszti a jó iránti vágyakozást. Ám a jelenlét rosszra változtatja és megfosztja a vágytól is meg a jó iránt való barátságtól is. Ezentúl már nem sem nem rossz, sem nem jó ő, hanem rossz. A rossz pedig nem barátja a jónak.
- Nem bizony.
- Ezért mondjuk, hogy akik már bölcsek – akár istenek, akár emberek –, nem filozofálnak. És nem filozofálnak azok sem, akik tudatlanságban vannak afelől, hogy ők hitvány emberek. Egyetlen hitvány és tanulatlan ember sem filozofál. Azok maradnak tehát, akiknek birtokában van ugyan ez a rossz tulajdonság, a tudatlanság, ám ők maguk mégsem tudatlanok vagy tanulatlanok, hanem tudatában vannak annak, hogy amit nem tudnak, azt nem tudják. Ezért is filozofálnak azok, akik sem nem jók, sem nem rosszak. Akik hitványak, nem filozofálnak, és azok sem, akik jók. Az iménti fejtegetésünkben ugyanis azt mondtuk, hogy sem az ellentétes az ellentétének nem barátja, sem a hasonló a hasonlóknak. Ugye emlékeztek erre?
- Tökéletesen – felelték.
- Most tehát, Lüsizisz és Menexenosz, minden eddigénél jobban fölmutattuk, mi a baráti és mi nem az. Azt mondjuk ugyanis, hogy mind a lélek, mind a test vonatkozásában és mindenütt a sem nem rossz, sem nem jó: barátja a jónak a rossz jelenléte folytán.
- Mindketten teljesen egyetértettek és helybenhagyták, hogy ez így van.

XV. Ennek nagyon örültem, mint valami vadász, aki elégedett az elejtett zsákmánnyal. De aztán – honnan, honnan nem – különös gyanú lepett meg, hogy amiben megegyeztünk, nem igaz. Elkomorodtam, és így szóltam:

– Ó, jaj, kedves Lüsizisz és Menexenosz, az a gyanúm, egy álomképpel gazdagodtunk csupán.

– Hogyhogy? – kérdezte Menexenosz.

– Félek, hogy a barátsággal kapcsolatban olyasféle érvekre bukkantunk, amilyenekkel a nyegle emberek élnek.

– Mire gondolsz? – kérdezte.

– A következőképpen vizsgáljuk meg! – indítványoztam. – Aki barát, vajon valakinek a barátja vagy sem?

– Szükségképpen valakié – mondta.

– És vajon semmi végett és semmi miatt, vagy valami végett és valami miatt a barátja?

– Valami végett és valami miatt.

– Vajon barátja-e ő annak a tárgynak is, amely végett a barát: barátjának barátja, vagy pedig a tárggyal szemben sem baráti, sem ellenséges érzéseket nem táplál?

– Nem tudlak követni – mondta.

– No persze – feleltem. – De alkalmasint jobban tudsz majd követni így és magam is jobban fogom érteni, amit mondok. Azt mondtuk ugye, hogy a beteg barátja az orvosnak.

– Igen.

– A betegség pedig rossz.

– Hogyne volna az.

– De mi az egészség? Jó vagy rossz, vagy közömbös?

– Jó – felelte.

– Mi pedig, azt hiszem, azt mondtuk, hogy a test, amely sem nem jó, sem nem rossz, a betegség miatt, amely rossz, barátja a orvostudománynak. Az orvostudomány jó. Mármint az egészség az, ami végett az orvostudomány ezt a barátságot elfogadja. Az egészség pedig jó, ugye?

– Igen.

– No és a barátunk vagy nem barátunk az egészség?

– Barátunk.

– A betegség pedig az ellenségünk.

– Okvetlenül.

– Tehát a sem nem rossz, sem nem jó a rossz és ellenséges miatt lesz barátja a jónak a jó és baráti végett.

– Láthatólag így van.

– A barát tehát a barátja végett és az ellensége miatt barátja a barátjának.

– Úgy látszik, igen.

XVI. – Jól van – mondtam. – Csak arra vigyázzunk, fiúk, hogy ha már idáig eljutottunk, el ne tévedjünk. Azzal hogy a barát: barátjának a barátja, most nem foglalkozom, és azzal sem, hogy a hasonló lesz barátja a hasonlónak, amiről pedig azt állítottuk, hogy lehetetlen. De van egy pont, ahol tovább kell vizsgálódnunk, nehogy az imént mondottak tévútra vezessenek. Azt állítjuk, hogy az orvostudomány az egészség végett barátunk.

– Igen.

– Ugye barátunk az egészség is?

– Okvetlenül az.

– Ha pedig barátunk, úgy valami végett az.

– Igen.

– Mégpedig valamely barátja végett, ha ez megfelel annak, amiben az imént megegyeztünk.

– Bizonyosan így van.

– És ugye emez is a barátja végett lesz annak barátja?

– Igen.

– Nem azon kell-e tehát fáradoznunk, hogy ezen az úton járva megérkezzünk valami kezdőponthoz, amely nem egy másik baráthoz visz bennünket tovább, hanem arra vonatkozik, ami elsődleges értelemben barátunk, és amiről azt mondjuk, hogy minden egyéb iránt övégette vagyunk baráti érzéssel?

– Szükségképpen így kell tennünk.

– Nos hát, én erről beszélek. Nehogy tévútra vezessen bennünket mindaz, ami iránt ezen elsődleges végett viseltetünk baráti érzéssel és amelyek mintegy képmásai annak, ami valóban barátunk: az elsődlegesnek. Gondoljuk meg ezt a következőképpen. Ha valaki sokra becsül valamit, például némelykor az apa a fiát többre értékeli minden vagyonánál, az ilyen ember azért, mert a fiát mindennél többre tartja, más dolgokat is nagyra értékeli. Ha például azt látja, hogy a fiú bürköt ivott, sokra fogja tartani a bort, ha úgy véli, hogy az segít a fián.

– Hát persze – mondta.

– Ugye még az edényt is, amelyben a bor van?

– Okvetlenül.

– Tehát nem tesz különbséget az agyagkorsónak meg a saját fiának, vagy a három pohár bornak meg a fiúnak az értéke között? Vagy inkább így áll a dolog: az összes effajta fáradozás nem azokra irányul, amelyeket valami végett eszközként alkalmaznak, hanem arra, ami végett mindezeket az eszközöket használják. Nem úgy van, ahogy pedig mondani szoktuk, hogy az aranyat meg az ezüstöt becsüljük sokra, hanem valójában arról van szó, hogy amit sokra tartunk, az mutatkozik olyannak, hogy érte az aranyat is és az összes többi eszközt fölhasználjuk. Ugye ezt fogjuk mondani?

– Okvetlenül.

– És ugye a barátira ugyanez az érv vonatkozik? Hiszen amikor dolgokról szólunk, amelyek iránt valamely barátunk végett barátsággal vagyunk, akkor ez egy beszédfordulat csupán. Úgy tűnik, a barát elnevezés valójában csupán azt illeti, amiben ezek az úgynevezett barátságok célt érnek.

– Úgy tűnik, ez így van – mondta.

– Ami valóban barát, az nem valamely más barát érdekében barátunk.

– Így igaz.

XVII. – Abban hát megállapodtunk, hogy a barát nem egy másik barát érdekében a barátunk. No de a jó: barát?

– Én úgy látom, igen.

– Továbbá vajon a rossz miatt szeretjük a jót? A következőképpen gondolom. Ha három dolog létezik, amelyekről az imént beszéltünk: a jó, a rossz és a sem nem jó, sem nem rossz, akkor hagyjunk meg kettőt, a rossz azonban tűnjék el az útból és ne érintkezzék semmivel: se a testtel, se a lélekkel, se semmi egyébvel, amiről azt állítjuk, hogy önmagában sem nem rossz, sem nem jó. Ilyen körülmények között nem az lesz-e az eredmény, hogy a jó egyáltalán nem lesz hasznos a számunkra, hanem haszontalanná válik? Hiszen ha nem érhet minket semmi kár, hasznot hajtó dologra sincs szükségünk. Így világossá válnék, hogy a rossz miatt szerettük meg a jót és tápláltunk iránta baráti érzéseket, mivel a jó: gyógyszer a rossz ellen, hiszen a rossz: betegség – ha pedig nem létezik betegség, gyógyszerre sincs szükség. Nem ez a természete hát a jónak, hogy mi, akik közül vagyunk a rossz és a jó között, a rossz miatt szeretjük őt, önmagában és önmagáért viszont semmi haszna sincs?

– Úgy látszik, ez így van – felelte.

– A baráti tehát az, amelyben az összes többi mozzanat beteljesül – ezek valamely más baráti dolog érdekében vannak –, és amely nem is hasonlít amazokra. Ez utóbbiakat ugyanis úgy szokás leírni, hogy azok a barát céljaira való baráti dolgok. A valódi barát vele éppen ellentétes természetű, mivel ő az ellenség vonatkozásában barátunk. Ha az ellenség eltávozik, úgy látszik, barátunk se lesz többé.

– Nekem más a véleményem, mint a most elhangzottak – mondta.

– Zeuszra is! – mondtam. – Vajon ha a rossz kiveszne, nem volna többé se éhség, se szomjúság, se más efféle sem? Avagy éhség lesz ugyan, amíg csak az emberek meg a többi élőlény létezik, csak éppen nem lesz ártalmukra? És létezni fog ugyan a szomjúság is meg a többi vágy, de nem lesznek rosszak, mivel a rossz kiveszett? Vagy pedig nevetséges az a kérdés, hogy mi lesz és mi nem lesz akkor? Hiszen ki tudja? Azt tudjuk ugye, hogy most az éhezőknek néha kára van, néha meg haszna.

– Igen.

– Ugye, ha valaki szomjazik vagy egyéb vágyat érez, némelykor hasznos a vágya, máskor káros, megint máskor sem ilyen, sem olyan?

– Bizony így van.

– Mármost ha a rossz kiveszne, akkor az, ami nem számítana rossznak, rászolgáltatna-e, hogy együtt pusztuljon a rosszal?

– Nem.

– A vágyak tehát, amelyek sem nem jók, sem nem rosszak, létezni fognak akkor is, ha a rossz elpusztult.

– Látni való.

– Lehetséges-e, hogy aki vágyakozik valaki után és szerelemmel van iránta, ne szeresse azt, aki iránt vágyat és szerelmet érez?

– Szerintem nem lehetséges.

– Ha tehát kivesznek is a rosszak, úgy tűnik, maradnak dolgok, amelyek iránt baráti érzéssel vagyunk.

– Maradnak.

– Ha viszont a rossz az oka annak, hogy létezik olyasmi, ami baráti érzést ébreszt, akkor ha kivész a rossz, nem lenne többé barátsággal az egyik dolog a másik iránt. Hiszen ha elpusztul az ok, nem létezhetik tovább az sem, aminek az ok oka.

- Helyesen szólsz.
 - Ugye egyetértünk abban, hogy a barát szeret valamit és valami miatt szereti? És föltételeztük, hogy a sem nem jó, sem nem rossz az, ami a rossz miatt a jót szereti.
 - Így igaz.
 - De most, úgy látszik, más oka mutatkozik annak, hogy valaki szeret és valakit szeretnek.
 - Úgy látszik.
 - Vajon valóban úgy van, ahogy az imént mondtuk, hogy a barátság oka a vágy, és aki vágyakozik, barátja annak, ami után vágyakozik és akkor barátja, amikor vágyakozik utána? És amit annak előtte mondtunk a barátiról, fecsegés volt csupán és olyasmi, mint egy összeábdált hosszadalmas költemény?
 - Gyanítom, hogy igen – felelte.
 - De a vágyakozó – folytattam – arra vágyik, aminek híjával van.
 - Arra.
 - Tehát ami híjával van valaminek, barátja annak, aminek híjával van.
 - Nekem úgy tetszik, igen.
 - Hiányossá pedig akkor válik egy dolog, ha megfosztják valamitől.
 - Másként hogy is lehetne?
 - Úgy látszik, Menexenosz és Lüsziész, a szerelem, a barátság és a vágyakozás tárgya olyasmi, ami sajátunkként tartozik hozzánk.
- Mindketten helyeseltek.
- Ha tehát barátai vagytok egymásnak, úgy természetűl fogva rokonok vagytok.
 - Teljesen így van – felelték.
 - Tehát, fiúk, ha valaki valaki után vágyakozik vagy szerelmes belé – folytattam –, nem vágyrna rá és nem volna belé szerelmes, ha nem volna rokon természetű szerelmével vagy lelkiekben, vagy lelkének egyfajta jellemvonása, viselkedése vagy mintája alapján.
 - Nem bizony – mondta Menexenosz, Lüsziész pedig hallgatott.
 - Jól van – szóltam. – A velünk rokon természetűt tehát szükségképpen szeretjük.
 - Úgy látszik – mondta.
 - Szükségszerű tehát, hogy aki valódi, nem pedig tettetett szerelmes, azt szeresse a fiúszeretője.
- Erre Lüsziész és Menexenosz éppen hogy bólintottak helyeslésképpen, Hippothalész azonban a gyönyörűségtől mindenféle színekben tündökölt.

XVIII. Én pedig, mivel meg akartam vizsgálni az érvet, így szóltam:

– Ha a rokon természetű különbözik attól, amihez hasonló, akkor úgy látom, Lüsziész és Menexenosz, a barátról is megmondhatnánk, hogy micsoda. Ha a „hasonló” és a „rokon természetű” jelentése azonos, akkor nem könnyű elvetnünk azt a korábbi érvenket, hogy a hasonló a hasonló számára abban a tekintetben, amelyben hasonlóak, haszontalan. Márpedig azt, ami haszon nélkül való, barátinak tartanunk helytelen volna. Akarjátok-e hát – folytattam –, hogy miután ez az érvenk úgyszólván megrészegített bennünket, megegyezzünk abban és kimondjuk, hogy a hasonló különbözik a hasonlótól?

– Akarjuk.

– Nos, vajon a jót mindennel rokon természetűnek vegyük, a rosszat pedig mindentől idegennek? Vagy a rossz rokon természetű a rosszal, a jó a jóval, a sem nem jó, sem nem rossz pedig a sem nem jóval, sem nem rosszal?

Azt felelték, úgy látják, hogy ezek a párok rokon természetűek.

– Hát akkor, fiúk – mondtam –, visszajutottunk ismét a barátságról alkotott ama gondolatmenethez, amelyet az imént elvetettünk. Hiszen az igazságtalan az igazságtalannak és a rossz a rossznak nem kevésbé barátja, mint a jó a jónak.

– Úgy látszik – felelte.

– Ráadásul, ha azt mondjuk, hogy a jó és a rokon természetű ugyanaz, akkor mi más lehet egyedüli barátja a jónak, mint éppen a jó?

– Így van.

– Csakhogy ez egy olyan érv, amelyről úgy vélekedtünk, hogy önmagunkat cáfoljuk meg vele. Nem emlékeztek?

– De emlékszünk.

– Mire megyünk hát az érvenkkel? Gondolom, világos, hogy semmire. Végig kell még egyszer mennem azon, amit elmondtunk, ahogy a törvényszéki védők teszik. Ha ugyanis sem a szeretett, sem a szerető emberek, sem a hasonlóak, sem a hasonlótlanok, sem a jók, sem a rokon természetűek, sem a többi, amiről beszéltünk – oly sokan vannak, hogy nem is emlékszem rájuk –, nos, ha ezek egyike sem barát, akkor nincs mit mondanom.

Miután ezt elmondtam, még arra gondoltam, hogy szóra bírok valakit az idősebbek közül is. Ám ekkor mint holmi daimónok, odajöttek a nevelők, Menexenoszé is és Lüsziészé is, a gyermekek fivéreivel, és rájuk parancsoltak, hogy induljanak haza, mivel már késő van. Először mi is meg a

körülállók is igyekeztünk eltávolítani őket, de mit sem törődtek velünk, hanem idegenszerű kiejtéssel korholták a gyerekeket, és semmivel sem hívták őket kevésbé, mint az imént. Olybá vettük őket, mint a részegeket, akik a Hermész-ünnepen berúgtak. Engedtünk hát nekik, és fölsozlattuk a gyülekezetet. Én azonban, amikor már elmenőben voltak, odaszóltam nekik:

– Most aztán, Lüsziész és Menexenosz, nevetségesek lettünk, mégpedig öregember létemre én is, de ti is. Mert ezek, akik szétszéledtek, azt fogják mondani, hogy mi úgy véljük, barátok vagyunk – én közétek számítom magam –, de hogy mi a barát, azt nem voltunk képesek fölfedezni.